

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קמב

ערש"ק פרשת דברים (חזון) ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת דברים (חזון), הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קמב), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור לשון רש"י בנוגע לבני גד ש"היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גיבורים ואויבים נופלים לפניהם", שבייתור לשונו מבאר הטעם שבני גד דוקא היו הולכים בראש ולא בני יהודה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ט עמ' 1 ואילך)

יינה של תורה

ביאור הא שהפטרת פרשתנו, הגם שעוסקת היא בפורענות, עיקרה וחותרה הוא בענין הגאולה; בהקדם הביאור ב"היתר" להחריב את ביהמ"ק הגם שיש בזה איסור "בל תשחית" ואיסור ד"לא תעשון כן לה' אלקיכם".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כט עמ' 9 ואילך)

חידושי פוגיות

יביא פלוגתת הפוסקים בענין פליטת בישולי עכו"ם אי אסורה משום דליכא בה חשש חתנות / יקדים מפלוגתת הש"ס בעובדא דשבור מלכא שלא הכשיר הסכין לבאטי, ויקשה לב' הלשונוות דהו"ל להכשיר הסכין / יסיק דמיירי לענין פליטת בישולי נכרים, ועפ"ז יבאר דלהתוס' לא הי' כלל איסור גבי באטי, ולרש"י הי' ידוע בודאי שאינו פרוש מאיסור זה / יוסיף דללישנא קמא הי' אסור לשבור מלכא להכשיר הסכין מדין כבוד מלכות.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יט עמ' 30 ואילך)

הוספה — דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע — תיאורם ומעלתם של בית הכנסת ובית המדרש בחיי האיש היהודי.

(אגרות קודש חלק יא עמ' ט)

מקרא אני דורש

“ואויבים נופלים לפניהם”

ביאור לשון רש"י בנוגע לבני גד ש"היו הולכים לפני ישראל למלחמה לפי שהיו גיבורים ואויבים נופלים לפניהם", שבייתור לשונו מבאר הטעם שבני גד דוקא היו הולכים בראש ולא בני יהודה

א. בסוף פרשתנו מדבר משה רבינו אל בני גד ובני ראובן, ואומר להם: "ה' אלקיכם נתן לכם את הארץ הזאת לרשתה, חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל". ומפרש רש"י: "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר: וטרף זרוע אף קדקד".

וע"פ הידוע גודל הדיוק בלשון רש"י, יש לדקדק מדוע לא הסתפק רש"י בעצם אומרו "לפי שהיו גבורים" – והוצרך להוסיף: "ואויבים נופלים לפניהם". ולכאורה תיבות אלו הם שפת יתר, שהרי מובן מעצמו שבגבורתם היו מנצחים את האויב. [ובאמת שלעיל בפ' מטות (לב, יז) כתב רש"י בקיצור: "שגבורים היו", ולא הוסיף את המלים "ואויבים נופלים לפניהם"]. וצריך ביאור.

ב. אמנם כד דייקת, הרי שבהוספה זו קא משמע לן רש"י טובא. ובהקדים:

הנה בפרשת ויגש (מז, ב) הביא רש"י שני דיעות, האם גד בן יעקב הי' מן החלשים שבשבטים או מן הגבורים שבשבטים. ובפ' וזאת הברכה (לג, יח) הביא רק את הדיעה שגד

לקראת שבת

הי' מן החלשים, וז"ל: "אלו חמשה שבטים שבירך באחרונה – זבולון, גד, דן ונפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליך יוסף לפני פרעה, שנאמר: ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים, לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו".

וכבר הקשה במשכיל לדוד (פ' וזאת הברכה שם), איך מתיישבת שיטה זו עם זה שהם אלו שעברו חלוצים לפני ישראל למלחמה, והיינו שהיו גבורים. ותירץ: "דמכל מקום ראש השבט דהיינו גד עצמו מהחלשים היה". והיינו, שגד בן יעקב הי' אמנם מן החלשים, אבל יוצאי חלציו, אנשי שבט גד בדור שנכנסו לארץ – מאתיים וחמישים שנה לאחר מכן – היו גבורים;

ויש להוסיף, שהשבטים הרי התחתנו זה בזה, כך שיתכן שבני גד התחתנו עם בנות השבטים הגבורים, ובניהם אחריהם ירשו את הגבורה ממשפחת האם.

[והנה באמת עד"ז יש לדון גם בנוגע לראובן, שגם בנוגע אליו יש ב' דיעות (בפרש"י פ' ויגש שם), אם הי' מן החלשים או מן הגבורים. אבל עכ"פ, העיקר כאן הם בני גד, שבו הוא שנאמר "וטרף זרוע אף קדקד". וראה פרש"י ביהושע (ו, ט): "בני ראובן ובני גד היו עוברים לפניהם לפי שהיו בני גד גבורים ומכים בזרוע". והיינו, שבני ראובן היו טפלים בענין זה לבני גד.

ולכן בפ' מטות (לב, ב ואילך) מקדים הכתוב את בני גד לבני ראובן – אף שראובן גדול מגד (ראה בעל הטורים ורמב"ן שם) – כי הם העיקר. ואכ"מ].

אמנם עדיין צריך ביאור, שהרי יהודה – הי' מן הגבורים לכולי עלמא; וכן מצינו בפ' ויחי (מט, ח"ט) שיעקב בירך אותו בגבורה ובחוזק, השווה אותו לארי', מלך שבחיות (חגיגה יג, ב), ואמר לו: "ידך בעורף אויביך". ומוכן שגבורה זו נמשכה גם בבניו אחריו.

נשאלת איפוא השאלה: מדוע דוקא בני גד הם שהלכו ראשונים במלחמה – ולא בני יהודה? ובפרט שכאשר מנו את "יוצאי צבא בישראל", הי' שבט יהודה הגדול ביותר במספרו (במדבר כו, כב. פינחס א, כז).

ג. כדי לתרץ שאלה זו, כתב רש"י שבני גד "היו גבורים ואויבים ונפלים לפניהם". וכוונתו, שאף שבני יהודה היו גבורים גדולים בענין המלחמה, הרי בבני גד היתה מעלה מיוחדת – ש"אויבים ונפלים לפניהם":

על יהודה נאמר "ידך בעורף אויביך", והיינו, שבני יהודה הכו את האויבים בעורפם. זאת אומרת: האויבים היו בורחים מפני בני יהודה, באופן שהעורף שלהם הי' כלפי בני יהודה (וראה מצודת דוד בפירוש הפסוק (ש"ב כב, מא) "ואויבי תתה לי עורף": "כי ינוסו ויהפכו אלי עורף").

ואף שדבר זה מורה על גבורתם של בני יהודה, הרי שבמלחמת שבעה עממין יש הציווי "לא תחיי כל נשמה" (שופטים כ, טז), וכאשר האויבים בורחים – יתכן ולא תהי' אפשרות לקיים

לקראת שבת

ט

את הציווי. כי גם אם ירדפו אחריהם ויתפסום, הרי בינתיים יוכלו לעשות איזו ערמה, וכמו שמצינו בגבעונים (יהושע ט, ד ואילך).

לכן היו צריכים ללכת בראש המלחמה בני גד דוקא, שמעלתם היא ש"אויבים נופלים לפניהם", הם הורגים מיד את האויב, ובאופן של "וטרף זרוע אף קדקד", במכה אחת טורפים הזרוע והראש, ובכך מקיימים הציווי של "לא תחי' כל נשמה". זו היתה מעלתם של בני גד אפילו ביחס לבני יהודה, ולכן הם שהלכו בראש המלחמה.

ד. והנה, ברבינו בחיי (ס"פ מטות) מקשר מעלה זו של בני גד – "וטרף זרוע עם קדקד" – עם מצות התפילין, תפילין של יד ותפילין של ראש, וז"ל: "היו בוטחים בגבורתם וכחם בזכות המצוה שבידם, וכענין שדרשו רז"ל: וטרף זרוע – בזכות תפילין שבזרוע; אף קדקד – בזכות תפילין שבראש" (וראה גם הלכות קטנות להרא"ש – הל' תפילין סט"ו).

ויש לרמז בשייכות תפילין לגד דוקא:

"גד" הוא אותיות ג' ד'. ובתפילין של ראש יש הרי שני שינין: שי"ן אחת עם ג' ראשים, ושי"ן אחת עם ד' ראשים – ג. נראה זח"ג רנד, ב. ולהעיר גם מהמבואר בסידור עם דא"ח שער התפילין (בתחילתו), שבחינת המוחין העליונים שמתגלים על ידי התפילין, בתחילה הם במספר שלוש (ג) ואחר כך מתחלקים לארבע (ד), עיין שם].

ומהאי טעמא בגד הורגשה סגולת התפילין ביתר שאת על שאר השבטים, וכו' הוא שנתקיים "וטרף זרוע אף קדקד".

יינה של תורה

”על מנת שיבוא ארי’ ויבנה אריאל”

ביאור הא שהפטרות פרשתנו, הגם שעוסקת היא בפורענות, עיקרה וחותרה הוא בענין הגאולה; בהקדם הביאור ב”היתר” להחריב את ביהמ”ק, הגם שיש בזה איסור “בל תשחית” ואיסור ד”לא תעשון כן”

א. הפטרת פרשתנו, “חזון ישעי”’, היא אחת מהפטרות הפורענות שקוראים בימי בין המצרים, ועוסקת בדברי מוסר שאומר הנביא לבני ישראל. אמנם, סיום וחותרם ההפטרה הוא בענין הגאולה “ואשיבה שופטיך גו’ ציון במשפט תפדה ושבי’ בצדקה”.

[ובדומה לזה הוא גם בפרשתנו, פרשת דברים (אשר הגם שהפטרות הפרשיות דבין המצרים הם “לפי הזמן ולפי המאורע” ולא מצד שייכותם להפרשה (טואו”ח סתכ”ח), אעפ”כ, מכיון שעניני התורה מדוייקים הם ביותר, מובן, שגם בהפטרות אלו ישנה שייכות לפרשיות שבהם קוראין אותן) – דכללות הפרשה היא “דברי תוכחות” של משה רבינו לעם ישראל, אך סיומה וחותרה הוא אודות כניסת לבנ”י לארץ – “לא תיראום כי ה’ אלקיכם הוא הנלחם לכם” (ג, כב)].

ומכיון ש”הכל הולך אחר החיתום” (ברכות יב, א), מובן, שהגם שתוכן ההפטרה הוא “פורענותא”, הנה הנקודה העיקרית שבה (הסיום והחותרם) הוא ענין הגאולה: “ציון במשפט תפדה ושבי’ בצדקה”.

ויש לבאר, דהא גופא שרוב ההפטרה הוא בענין של פורענות וסיומה ועיקרה הוא בענין

לקראת שבת

יא

הגאולה, הוא משום שכן הוא בכללות ענין הגלות והגאולה, כדלקמן.

ב. דהנה, בילקוט תחילת ירמ' איתא (רמז רנט): "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל. עלה ארי' – זה נבוכדנאצר דכתיב עלה ארי' מסבכו, במזל ארי' – עד גלות ירושלים בחודש החמישי, והחריב אריאל – הוי אריאל קרית חנה דוד. על מנת שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל, יבא ארי' – זה הקב"ה דכתיב בי' ארי' שאג מי לא יירא, במזל ארי' – והפכתי אבלם לששון, ויבנה אריאל – בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס".

כל עניני התורה הם בדיוק, ובודאי שאין בה ח"ו סתם מליצות. וצריך להבין: מהו הדגש בשימוש בלשון "ארי'", הן בנוגע לחורבן ("עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל"), והן בנוגע לבנין ("שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל") – והרי ה' יכול לומר: "בא נבוכדנאצר בחודש החמישי כו' על מנת שיבא הקב"ה כו' ויבנה ביהמ"ק"?

והביאור בזה, שבכך מיישב המדרש שאלה כללית אודות חורבן ביהמ"ק:

כבר נפסק להלכה (רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"י): "כל המשבר כלים וקורע בגדים והורס בנין כו' דרך השחתה עובר בלא תשחית". ועוד זאת, דבנוגע לביהמ"ק, הנה נוסף על האיסור של "בל תשחית", ישנו גם איסור מיוחד, "לא תעשון גו'" – "הנותן אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר (ראה יב, ג-ד) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלקיכם" (ל' הרמב"ם הל' ביהמ"ב פ"א ה"יז). ועאכ"כ – ביהמ"ק כולו! וכפי שמונה הרמב"ם במנין המצוות (בריש ס' היד מל"ת סה) "שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות".

וצריך להבין – כיון ש"מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהלים קמו, יט), שהקב"ה מקיים בעצמו, כביכול, את המצוות שמצווה לישראל (שמו"ד פ"ל, ט), כיצד אם כן הניח הקב"ה להחריב את ביהמ"ק? ובפרט שהדבר נעשה בשליחותו ית', כדכתיב בנבואה (ירמ' כה, ט ואילך) "הנני שולח ולקחתי גו' ואל נבוכדנאצר מלך בבל עבדי גו'!"

ואם הסיבה לכך היתה מפני שישראל לא היו ראויים לביהמ"ק – ה' לו להקב"ה לגנוז את המקדש, וכפי שמצינו בנוגע למשכן ש"נגנז אוהל מועד כו'" (סוטה ט, סע"א) וכן במקדש עצמו מצינו ש"טבעו בארץ שערי" (איכה ב, ט. איכ"ר שם (פ"ב יג)), ועד"ז נגנזו כמה מהכלים (יומא נב, ב. וש"ג), ומדוע ה' צריך להחריב את ביהמ"ק?

ג. בנוגע לאיסור ד"בל תשחית" ניתן לכאורה ליישב ע"פ מאמר רז"ל עה"פ "כלה ה' את חמתו" (איכה ד, יא), ש"שפך על העצים ועל האבנים ולא שפך חמתו על ישראל" (איכ"ר שם). ועפ"ז אפשר לומר, שאין בזה ענין של "בל תשחית", שהרי איסור "בל תשחית" הוא רק "כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע"מ לתקן מותר לקלקל אם א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה" (שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף ונפש ובל תשחית סט"ו).

לקראת שבת

וע"ד הדין המובא בנוגע למלאכת שבת, שכל המקלקלין פטורין (אם "קרע בגדים או שרפן או שבר כלים דרך השחתה הרי זה פטור") (רמב"ם הל' שבת פ"א הי"ז) – וביחד עם זאת, "הקורע בחמתו או על המת שהוא חייב לקרוע עליו חייב מפני שמיישב דעתו בדבר זה וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב" (רמב"ם שם פ"י הי"ז). ועד"ז בענייננו: כיון שחורבן ביהמ"ק הי' באופו של "כילה . . . חמתו" הרי זה ענין של תיקון.

ויתירה מזו: מפני ש"כילה . . . חמתו" הרי משום כך "לא שפך חמתו על ישראל". דלפ"ז נמצא שלגבי ישראל, ענין החורבן הוא "מקלקל ע"מ לתקן", שהרי "א"א לתקן אלא ע"י קלקול זה", ואין בזה איסור של בל תשחית.

וכן יש לתרץ בנוגע להאיסור של "לא תעשון כן" ("שלא לאבד את בית המקדש") יש לתרץ, שהאיסור הוא דוקא כאשר זהו (כדיוק לשון הרמב"ם (הל' יסוה"ת והל' ביהב"ח שם)) "דרך השחתה", וכביאור הכס"מ (הל' ביהב"ח שם) "שאם נותץ כדי לתקן ודאי שרי".

אמנם, ה"כדי לתקן" (ששולל האיסור של "לא תעשון כן") צריך להיות תיקון ובנין בגוף הדבר. וכפי שפסק הרמ"א (שו"ע או"ח סו"ס קנב (ממרדכי פ"ד דמגילה)) בנוגע לבית הכנסת, ש"אסור לסתור דבר מבית הכנסת אא"כ עושה על מנת לבנות"; אבל אם עושה זאת לצורך אחר, אפילו לצורך מצוה, הדבר אסור. ההיתר היחידי הוא כאשר הסתירה היא ע"מ לבנות, וכדי לבנות במקומו.

וי"ל, שבכדי לבאר זה מדייק בילקוט לומר "עלה ארי' כו' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי' כו' ויבנה אריאל", שבזה בא להדגיש שמטרת חורבן הבית היא (לא החורבן עצמו, אלא) עבור ענין נוסף, "על מנת שיבא ארי' כו' ויבנה אריאל" – "ע"מ לבנות". ובה מבאר שאין כאן איסור של ניתוץ הבית, חורבן ביהמ"ק, אלא להיפך, "ההיא נתיצה בנין מקרי" (לי המרדכי במגילה פ"ד סתתכ"ו) – החורבן והניתוץ עצמו ענינו (שמו) הוא – בנין.

ומטעם זה כופל הילקוט את הלשון וחוזר עליו "עלה ארי' במזל ארי' והחריב את אריאל כו' על מנת שיבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל" – משום שבכך מסביר ומדגיש, שהתוכן הפנימי של החורבן – הנתיצה – הוא "בנין (מקרי)"; עד שגורם החורבן הוא בעל אותו שם (ו"שמו אשר יקראו לו בלה"ק" מורה על תוכן הדבר (תניא קדישא, שער היחוד והאמונה ספ"א)) של מי שמביא לבנין ביהמ"ק כפשוטו – "יבא ארי' במזל ארי' ויבנה אריאל".

ד. ומזה חזינן ענין נפלא בנוגע לחורבן הבית, בית ראשון ועאכו"כ בית שני:

בנין ביהמ"ק השלישי ע"י הקב"ה – "יבא ארי' זה הקב"ה כו' במזל ארי' והפכתי אבלם לששון ויבנה אריאל", אין זה ענין שיתחיל רק לעתיד לבא, אלא התחלת בנינו החל תיכף לחורבן הבית.

יתר על כן, זהו כל תוכנו של חורבן הבית: הקב"ה ביקש "לתקן" את ביהמ"ק, שלא יהי כפי שהי' לפני"ז (בבית ראשון ושני), "בנינא דבר נש" (זח"ג רכא, א) שאין לו קיום, אלא שיהי'

לקראת שבת

יג

"בנינא . . דקב"ה" (זח"ג שס), בנין נצחי – ולכן התרחש החורבן של בתי המקדשות, בית ראשון ובית שני, ע"מ לתקן ולבנות ביהמ"ק מתוקן, ביהמ"ק השלישי שהוא בנינא דקוב"ה, שיהי' קיים בקיום נצחי. ולפ"ז נמצא, שהחורבן של בתי המקדשות הוא גדר של "בנין", ולא של חורבן וסתירה.

נמצינו למדים, שענין הגאולה שייך וישנו כבר בזמן הגלות, ועד שאפילו בתחילת הגלות – פעולת החורבן דביהמ"ק, אף היא נועדה "ע"מ לתקן" ולהביא לבנין המקדש השלישי.

ובזה יש לבאר הענין הנ"ל בהפטרות פרשתנו, דהגם שהיא הפטרה של פורענות, הובא בסיומה (ובעיקרה) ענין הגאולה – מאחר וכך הוא בכללות ענין הגאולה, שהתחלתה היא כבר בזמן הגלות, ועוד בתחילת זמן הגלות, בעת חורבן הבית, כנ"ל.

חידושי סוגיות

בפלוגתת הפוסקים בפליטת בישולי נכרים

יביא הפלוגתא אי אסורה פליטה דליכא בה חשש חתנות / יקדים מפלוגתת הש"ס בעובדא דשבור מלכא שלא הכשיר הסכין לבאטי, ויקשה לב' הלשונוות דהו"ל להכשיר הסכין / יסיק דמיירי לענין פליטת בישולי נכרים, ועפ"ז יבאר דלהתוס' לא הי' כלל איסור גבי באטי, ולרש"י הי' ידוע בודאי שאינו פרוש מאיסור זה / יוסיף דללישנא קמא הי' אסור לשבור מלכא להכשיר הסכין מדין כבוד מלכות

"אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי"
(פרשתנו ב, כח)

א.

יבאר מעם האוסרים אף דליכא מעם האיסור משום התנות,
כיון שנעשה כבר בדבר האסור בעצמו

איתא בע"ז (לו, סע"ב), דמן הכתוב בפרשתנו¹ (ב, כח) "אוכל בכסף תשברני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי", ילפינן (בדרך "אסמכתא" (שם לח, רע"א)²) לאיסור בישולי נכרים. והנה, בגדר איסור זה נחלקו הפוסקים בכלים שבלעו מפליטת בישולי נכרים אי נאסרים משום בישולי נכרים או לאו:

בב' המקומות "כד חיי".

(2) ולהעיר מר"ן שם "דומיא דקרא בעינין", ע"ש.

(1) ובירושלמי ע"ז (פ"ב ה"ח. שבת פ"א ה"ד)

למדו זה מהפסוק שלפנ"ז (פרשתנו שם, ו). ובתיב"ע

לקראת שבת

טו

יש האומרים (רא"ש – הובא בטור יו"ד סו"ס קיג. רא"ה – הובא בב"י שם. דיעה הב' שו"ע שם סט"ז. ועוד³), ככיון שטעם האיסור דבישולי נכרים הוא "משום חתנות" (פרש"י ע"ז לה, ב ד"ה והשלקות. ביצה טז, א ד"ה אין בהם. תוס' ע"ז לז, ב ד"ה והשלקות; לח, ב ד"ה אלא. רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ט. ועוד), היינו שחיישינן שע"ז יבוא לישא נכרית, ודאי לא אסרו פליטת בישוליהם, ד"בהא ליכא ודאי משום חתנות" (ב"י שם (מהרא"ה הובא בתשובת הר"ן)).

אבל רוב הפוסקים כתבו, דאף על פליטת בישוליהם גזרו לאסור הכלים, "דכל שאסרוהו חכמים פליטתו כמוהו" (לשון הרשב"א – הובא בב"י שם).

והנראה בביאור סברת רוב הפוסקים הנ"ל, שהוא ע"ד הא דמצינו (סוכה יד, ב. רמב"ם הל' סוכה פ"ה ה"ז. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סתרכ"ט סי"ח (ס"ל)) גבי נסרים רחבים ארבעה שפסולין לסכך בהן, דפסולין אף ב"הפכך על צידיהן" ("שאיין בהן ארבעה" (כ"ה ברמב"ם, טושו"ע ודאדה"ז שם⁴)), דכיון דאיכא שם פסול עליהן שוב הוו פסולין בכל ענין (רש"י שם ד"ה פסולה). וכבר ביאר בזה הגאון מרוגוצוב (צפע"נ לרמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ב), דכל דבר שנאסר משום גזירה מחמת דבר אחר האסור (ובנדו"ד – תקרה), נעשה הדבר ההוא "כמו עצם האיסור", היינו שהוא איסור עצמי אף בו, ולזה אסור אף במקום שטעם האיסור אינו כאן.

ועד"ז י"ל גבי פליטת בישולי נכרים, דאף שטעם הגזירה הי' "משום חתנות", מ"מ אחר שאסרוהו נעשה "כמו עצם האיסור", היינו דתבשיליהם נאסרו ונחשבים (לענין זה) כאילו היו ה"חתנות" בעצמה, ולזה נשאר האיסור על עמדו גם היכא דליתא לטעם האיסור.

ב.

יקדים מסוגיית הש"ס נבי הכשר סכין, ויקשה כמה דאיפליגו התם במעשה דבאפי ושבור מלבא

יש לומר, דמצינו ראי' ברורה בש"ס לשיטת רוב הפוסקים הנ"ל, ובהקדם הא דאמרו בסוף ע"ז גבי סכין של גיעולי נכרים (היינו שבישלו בה בעצמה דברים אסורים) שאיסורה מה"ת, דהכשרתה הוא ע"י ש"נועצה עשרה פעמים בקרקע⁵. והנה, להאומרים גבי איסור בישולי נכרים (היינו תבשיל שנתבשל ע"י נכרים), שכלי שבלע מתבשיל שבישול הנכרי אינו אסור,

מצד דוחקא דסכינא (ר"ן למשנה ע"ז עה, ב); שלכן מהני נעימה בקרקע גם לדבר חריף (טור יו"ד סו"ס קכא ובב"י שם ד"ה ומה שכתב) שאסור כדי נטילה (שו"ע יו"ד ר"ס צו. וראה ש"ך שם סק"ב. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז סנ"ט). וראה גם מהרש"א סוף ע"ז. וראה הערה הבאה.

3) ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בשולי גוים (ע' תרעג), וש"נ.

4) וברש"י סוכה שם (ד"ה הפכך) "שהוא פחות מג"ג. וראה מהרש"א שם.

5) וזה מהני (לא רק להעביר השמנונית שעל הסכין – ראה רש"י ע"ז שם ד"ה שאין. תוד"ה אמר שם. ועוד – כ"א) גם למה שבלוע תוך קליפת הסכין

לקראת שבת

ודאי לא שייכא דין הכשרת כלים גבי בישולי נכרים, ודין הכשרת סכין הוי רק בשבישל בה הנכרי מאכליו האסורים דהויא גיעולי נכרים בעצמה⁶ ואיסורה מה"ת.

והנה, הכי איתא התם בגמרא בהמשך לזה: מר יהודה ובאטי בר טובי הוו יתבי קמי' דשבור מלכא, אייתו לקמייהו אתרוגא, פסק אכל, פסק והב לי' לבאטי בר טובי, הדר דצה עשרה זימני בארעא פסק הב לי' למר יהודה (היינו שאחר שפסק לעצמו מן האתרוג חתך אף לבאטי מבלי להכשיר הסכין, ורק קודם שחתך לרב יהודה נעצה בקרקע עשרה פעמים). א"ל באטי בר טובי וההוא גברא לאו בר ישראל הוא (היינו שנתכוון על עצמו)? ! א"ל מר קים לי בגוי' ומר לא קים לי בגוי' ("רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור, אבל כך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך" – רש"י). איכא דאמרי, א"ל אידכר מאי עבדת באורתא (דרך פרסיים למסור נשים לאכסנאים, וכששיגרן להם בלילה שעבר, קיבל באטי, ורב יהודה לא קיבל – רש"י).

ולפום ריהטא נראה דנחלקו ב' המ"ד בתשובת שבור מלכא אי הי' חשש מספק או שהי' חשש ודאי, דללישנא קמא הי' הדבר ספק בידו ("בך איני מוחזק") שמא אינו פרוש מדבר האסור, וללישנא בתרא ידע בוודאי שאינו פרוש מדבר האסור (וזהו שאמר "אידכר מאי עבדת באורתא").

אמנם, נראה לחדש בזה דאיפליגו הכא בכללות דין האיסור שהי' אצל שבור מלכא, דהנה, לכאורה תימה גדולה יש כאן אלישנא קמא, דכיון שנתרחשה עובדא זו שקיבל באטי נשים פרסיות, היא גופא תיקשי, איך זה השיב שבור מלכא רק בלשון ספק שאינו יודע אי פרוש באטי מדבר אסור, אחר שעשה מעשה איסור בלילה. ודוחק גדול לומר דאיפליגו הכא בעובדא זו גופא אם היתה, וכבר אמרו (ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל קסד) דאי אפשר למחלוקת במציאות.

ג.

יקשה עוד בעובדא הנ"ל, לשימת התום' דלא הי' איסור גבי באטי

והנה, התום' (סוף ע"ז (ובב"ח שם). תוד"ה מסר נדה מז, א. וראה גם ריטב"א ע"ז ונדה שם) פירש דבאטי לא חטא כלל במה שקיבל נשים פרסיות, כיון שהי' "מעוכב גט שחרור" דהוי בגדר "עבד קצת" ומוותר בנכרית.

[אמנם רש"י לא כתב בזה מאומה, ונראה דס"ל כפשטות הגמרא שהי' בזה איסור. ויש

מהסיפור בע"ז לשאר כלים של בישולי נכרים. אבל ראה מהרש"א הנ"ל, שבהסיפור דע"ז כבר העביר השמנונית ע"י שפסק אתרוגא כו'. ובכלל מסתבר שסכיננו של מלך הוא נקי משמנונית (ע"ד מה שהביא בט"ז יו"ד ס"י סק"ו גבי חנוני).

(6) אלא שצ"ע (וחיפוש) להדיעות שהכלים של בישולי נכרים מותרים מפני שאין בפליטה משום חתנות – אולי סכין שאני דסתם סכין אינו נקי מן שמנונית (שו"ע אדה"ז שם סנ"ח. רמ"א שם ס"ז. ועוד), ונמצא שיש איסור בעין. וא"כ אין ראי'

לקראת שבת

ז

לומר, דרש"י ותוס' אזלי בזה לשיטתייהו בהא דאמרו בגיטין (לט, רע"ב) במי שאמר "נתייאשתי מפלוני עבדי" ד"אין לו תקנה אלא בשטר", דהתם פירש רש"י "אין לו תקנה – בבת ישראל ולא בשפחה שהרי משוחרר הוא קצת כו'". משא"כ התוס' שם (מ, א ד"ה אותו) כ' בהדיא דלא כרש"י – "אין לו תקנה בבת חורין קאמר, אבל בשפחה שרי". ועד"ז נראה לומר בנדו"ד גבי באטי שהי' "מעוכב גט שחרור"⁷, דלרש"י אסור הוא בשפחה⁸, ולדעת התוס' מותר הוא בשפחה (ועד"ז בנכרית⁹).

ולפי' התוס' לכאורה קשה בגופא דעובדא, מהו שאמר לו שבור מלכא "איזכר מאי עבדת באורתא", הא לא הי' בזה שום איסור. אמנם, כבר הרגיש בזה הריטב"א (ע"ז שם. וראה גם ריטב"א נדה שם), וכ' ד"שבור מלכא לא הי' יודע זה, ולפיכך חשד אותו שכשם שלא נזהר מן הנכרית לא יחוש לגיעולי נכרים, וזה אינו כי עבד מוזהר הוא בכל האיסורין, וכשם שאסור בחזיר ובנבלה אסור בגיעוליהן".

מיהו לכאורה ביאור זה דוחק הוא ועדיין זקוקים אנו ליישוב, דהא שבור מלכא "בקי בדינים" הי' כמ"ש רש"י ותוס' סוף ב"מ (וכדמוכח אף במעשה הנ"ל עצמו). ולומר דשבור מלכא ידע לדין זה, ורק שלא הי' יודע לו הא גופא דבאטי הי' עדיין "עבד קצת" ולא נשתחרר לגמרי – הוא ג"כ דוחק, דהא הכריז ע"ז רב יהודה ברביים (קידושין סט, א).

ד.

ידייק עוד בעובדא הנ"ל, אמאי לא מנע שבור מלכא האיסור מבאטי

עוד יש לתמוה בעובדא הנ"ל, דבשלמא מה שלבסוף אכל באטי מן האתרוג שחתך לו שבור מלכא (אף שבאמת הי' זהיר באיסור גיעולי נכרים, וגם ידע לדיני גיעולי נכרים – כדמוכח לכל זה ממה שלאחר זמן, כשראה מה שעשה המלך למר יהודה, נצטער על שלא נעץ גם לו הסכין בקרקע, וטען בפניו "וההוא גברא לאו בר ישראל"), י"ל דהוא מחמת שבאם אינו אוכל ממה שנתן לו המלך הי' מורד במלכות¹⁰, וא"כ איכא כאן חשש פקו"נ¹¹ שדוחה לכל התורה כולה,

הוא גם בנכרית.

(9) ראה גם מהרי"ט קידושין שם.

(10) ראה עד"ז עבודת עבודה (לר"ש קלוגר) ע"ז שם.

(11) ראה חגיגה ה, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח. ולהעיר ממגילה יג, סע"ב.

(7) בתוס', (ותוס' הרא"ש) נדה שם "עבד הוה" (וראה פסקי התוס' ע"ז שם). אבל בפשטות כוונתם במ"ש בע"ז שם "עבד קצת שמעוכב גט שחרור". וראה רמב"ן, ריטב"א וחדא"ג מהרש"א קידושין ע, ב.

(8) ועד"ז בנכרית. ואף שלדעת רש"י (קידושין סט, א) ועוד ישראל אסור בשפחה מה"ת (משום ולא יהי' קדש גו' – תצא כג, יח), משא"כ נכרית דרך זנות בצנעא הוא רק גזירה דרבנן^א (ע"ז לו, ב) – מ"מ, מכיון דזה שאסור בשפחה (לרש"י) הוא מפני "שמשוחרר הוא קצת", מסתבר לומר שאסור

(א) אלא שי"א שגם זה הוא איסור מה"ת – ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בועל ארמית (ע' יד ואילך) וש"נ.

לקראת שבת

ד"יעבור ואל יהרג" (סנהדרין עד, א), ולזה אכל מיד מה שנתן לו (ורק לאח"ז, משראה מה שעשה שבור מלכא קודם שחתך למר יהודה לשומרו מן האיסור, שאל אצלו מפני מה לא עשה כן אף בעבורו) –

אבל עדיין איכא בעובדא זו כמה פליאות, חדא, כיון דחזינן ששבור מלכא לא רצה להכשיל באיסור, מהו שלא נעץ הסכין קודם שחתך לבאטי רק מחמת שהי' אצלו בספק ("לא קים לי בגוי"), וכי מחמת דבר זה לבד יכשילו ודאי באיסור? ! ותו, אף אי ניזיל כלישנא בתרא דהי' זה אצלו בודאי שאין באטי פרוש מאיסור נכרית (דלרש"י כ"ה אליבא דאמת, ולהתוס' כן היתה מחשבת שבור מלכא), עדיין הי' לו ההעלות בדעתו שמא זהיר הוא מגיעולי נכרים, ואפשר הדבר שעבר רק נסיון גדול¹² דיצרי' דעבירה בנכרית אבל הי' זהיר ופרוש ממאכלות אסורות. ומה גם שאיסור זנות בנכרית (בשאינו "דרך חתנות") בצנעא הוי רק איסור דרבנן¹³, משא"כ גיעולי נכרים דהוי איסור מן התורה (ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו בתחילתו, וש"ג). ותמיהה רבה היא זו, דהא לא הי' צריך שבור מלכא לטרוח כלום ע"מ למנוע אף מבאטי לעבור האיסור, דהא בלאו הכי נעץ הסכין בקרקע, ורק הי' עליו להקדים מעשהו קודם שחתך לבאטי, וא"כ, מה טעם ראה לדחות מעשהו בדווקא אחר שחתך לבאטי? !

ה.

יסיק דהאיסור התם הי' מדין פליטת בישולי נכרים, ומחוור שפיר פלוגתת הש"ס בזה

אמנם, אם נסבור כהאומרים דכלי שבלע מבישולי נכרים אף הוא בעי הכשר, מצינו ליישב לכל התמיהות הנ"ל בפשיטות, דיש לומר שהסכין דשבור מלכא לא הי' בה כלל איסור גיעולי נכרים מה"ת, כיון שלא בישל בה כלל מאכלותיו האסורים (דהא מלך הי', ו'כלום חסר לבית המלך" (שבת ספכ"ג), וא"כ, אין מקום לומר שהיו משתמשין לחיתוך הפירות באותו הסכין שנשתמשו בו לתבשילי בשר רותח וכו', ובודאי היו שם סכינים המיוחדים לחתוך בהן פירות, ולא הי' בהן כלל דין גיעולי נכרים), ורק איסורו הי' מדין בישולי נכרים¹⁴ כיון שנשתמשו בו אף לפירות מבושלים (וחרפים)¹⁵, ובלע הסכין מפליטת בישולי נכרים¹⁶.

ובזה א"ש ביאור הפלוגתא הנ"ל בתשובת שבור מלכא, ומחוור היטב כוונת הלישנא בתרא, דתשובתו היתה "אידכר מאי עבדת באורתא", דהא כל טעם איסור בישולי עכו"ם

החתיכה דהאחרוג יש בו רוב לגבי הבלוע שבסכין. וראה לקמן הערה 21.

15) כולל – פירות שאינם נאכלים כמו שהם חי.

16) וצ"ע שעכצ"ל שהאחרוג עצמו לא הי' אסור משום בישולי נכרים (אף שאינו נאכל כמו שהוא חי) – כדמוכח מזה שרב יהודה אכל האחרוג – היינו שנתבשל ע"י ישראל!

12) ראה יומא סט, ב. קדושין פ, ב ואילך. רמב"ם הלי' אסור"ב בסופן.

13) נסמן לעיל הערה 8.

14) ואין לומר שלפ"ז הי' מותר לאכלו בלאה"כ בלי נעיצה בקרקע, שהרי לכו"ע אין הכלים אסורים מה שנתבשל בהם (כשיש רוב בתבשיל) – ש"ך יו"ד סקי"ג סקכ"א – דמנ"ל שבכדי נטילה דמקום

לקראת שבת

יט

הוא "משום חתנות", היינו דחיישינן שישא מבנותיהן, וא"כ, כיון שהי' באטי מותר בבנותיהן (לשיטת התוס'), לא שייכא בי' איסור בישולי נכרים כלל ועיקר¹⁷.

ואף שנקטינן (כנ"ל סעיף א) דאיסור בישולי נכרים הוי "כמו עצם האיסור" (ולזה אסור אף היכא דליתא לטעם האיסור) – ודאי אינו דומה לנדו"ד, דדוקא בחפצא שחל עליו כבר דין האיסור שפיר שייך לומר דאף לכשיסור הטעם נשאר האיסור, ולכך אחר שכבר חל דין בישולי נכרים על תבשיליהם נשאר שם האיסור אף על פליטתו שנבלעה בכלי, משא"כ הכא אמרינן דכיון שלא שייך טעם האיסור, אין האיסור חל מלכתחילה¹⁸ (וכדמוכח ממה שמצינו בדין בישולי נכרים עצמו, דבכו"כ ליתא להאיסור לכו"ע היכא דלא שייך מתחילה לגזור "משום חתנות"¹⁹).

ונוסף לזה, התם הא איכא לאיסור חתנות לאדם זה, ורק דליכא בתבשיליהם החשש שיביא לידי האיסור ד"חתנות", ובזה שפיר נתחדש לעיל להתבשיל נחשב כאיסור החתנות בעצמו, היינו שאסור מחמת עצמו, ולזה נשאר האיסור אף היכא דליכא למיחש שיביא לידי החתנות. משא"כ הכא דאפילו החתנות עצמה מותרת, ו"יציבא בארעא וגיוורא בשמי שמיא" לומר דאיסור בישולי נכרים יהא קיים היכא דמותרת החתנות בעצמה.

ואף לשיטת רש"י, דהי' אסור באטי בבנותיהן, מיהו אם נאמר דמיירי הכא באיסור בישולי נכרים אתי שפיר ביותר מה שהי' שבור מלכא בטוח שאין לו להפריש באטי מאיסור בישולי נכרים, דכיון שידע בודאי שאינו זהיר באיסור חתנות עצמו, חשב שבודאי אינו זהיר בבישולי נכרים שכל עצמו אינו אסור אלא משום חתנות.

ו.

יבאר דאיפליגו בש"ס כמעם איסור בישולי נכרים, ויישב הלישנא קמא דהי' אסור על שבור מלכא למונעו מן האיסור מדין כבוד מלכות

ובזה מיושב היטב מה שהקשינו בתחילה, אמאי ס"ל ללישנא קמא דהדבר הי' אצל שבור

¹⁷ (ועוד) שם, וש"נ. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' דבר שבמנין צריך מנין כו' (ע' תשא ואילך) וש"נ.
¹⁸ ראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בישולי גוים (ע' תרנח ואילך, ע' תרסו. וש"נ).

17) אף שלא הותר לו דרך חתנות שהוא איסור מה"ת (ע"ז לו, ב) רק שלא גזרו עליו משום נשג"ז (נשג"א) – תוס' נדה שם (וראה מהרי"ט הנ"ל) – מ"מ, אם הותר לו בנותיהן דרך זנות עכ"פ). כש"כ שאין לאסור לו בישולי נכרים.

18) ראה לדוגמא – שו"ע יו"ד ר"ס קטז ובפר"ח ב

ומ"מ רב יהודה שדר לי' קורבנא כו' ידענא בי' דלא פלח כו' (ע"ז סד, סע"ב ואילך). הובא בתוד"ה אסור בריש המס' – יש לקשר טיוס המס' לתחלתה, שבשניהם מודגש דבמקום שלא שייך טעם האיסור לא גזרינן.

ב) ע"פ הדוגמא שהביא בפר"ח שם מריש ע"ז דלפני אידיהן של עכו"ם ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהם

לקראת שבת

מלכא בספק (אף שקיבל נשות הפרסיים), דהא באיסור בישולי נכרים מצינו טעם נוסף מלבד חתנות, והוא "שלא יהא ישראל רגיל אצלו במאכל ובמשתה ויאכילנו דבר טמא" (רש"י ע"ז לה, רע"א²⁰), וא"כ יש לומר דבהא גופא איפליגו התם בגמרא בכללות איסור בישולי נכרים מאיזה טעם (עיקר) איסורו, דלהאיכא דאמרי (עיקר) טעם איסורו הוא "משום חתנות", ולזה מה דעבד באטי באורתא הוי טעם שלא הוצרך להפרישו מן האיסור (לתוס', מחמת דליכא בי איסור בישולי נכרים, ולרש"י, כיון שחשב בודאות גמורה דאינו זהיר בבישולי נכרים) כדלעיל בארוכה. וללישנא קמא (עיקר) טעם איסורו "שלא יהא ישראל רגיל כו' ויאכילנו דבר טמא", ולגבי חשש זה הא דעבד באורתא אינו שייך כלל, וזהו שלא בזה היתה תשובת שבור מלכא (אף שהמאורע עצמו ודאי הי').

אמנם, עדיין לא מצאנו מזור להא דאקשינן לעיל ללישנא קמא, מפני מה הכשילו שבור מלכא לבאטי רק מחמת שלא הי' מוחזק אצלו בודאי דפרוש הוא מאיסור זה²¹, וגם לא נתיישב לנו דעת הלישנא בתרא לשיטת רש"י שהי' כאן איסור, דאף שחשב לודאי שאינו זהיר באיסור זה, מ"מ, כיון דליכא בזה שום טרחא שיקדים מעשהו שעשה אח"כ בלאו הכי לנעוץ הסכין בקרקע, מהו שמנע עצמו מלהציל באטי מן האיסור.

והנראה בזה, דהנה, קיי"ל (קידושין ע, א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד. טושו"ע חו"מ ס"ח ס"ד) דפרנס שנתמנה על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, ומובן דה"ה במכ"ש במלך [ואף דשבור מלכא נכרי הי', מובן דהנהגה זו דהויא מילתא בטעמא נהוגה היתה אף בנכרים, ומה גם דחיוב כבוד איכא אף במלכי אוה"ע²², ויש לומר הטעם בזה, דכבוד המלך הוא דבר שיש בו "ישובו של עולם" ("שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו" (אבות פ"ג מ"ב)), שמצווין עליו בני נח (כמשנת' כבר במ"א – לקו"ש ח"ה ע' 158 ואילך)], וא"כ הי' שבור מלכא אסור לנעוץ הסכין בקרקע בפני באטי ומר יהודה (ד"מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול" (סוטה מא, ב. ושי"ט)²³, וכיון שבאכילת האתרוג לא עשה באטי שום איסור²⁴, דאדרבה, מחוייב הי'

לשון רש"י (ע"ז שם) "פרוש כל כו". אבל עדיין לא מתורצת שאלה הב' שבפנים.

(22) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ס"ט"י (ובמ"מ שם).

(23) אבל אין להקשות איך נתן להם החתיכת אתרוג, והרי גם להאכיל ולהשקות הוא היפך כבודו של מלך (ראה קידושין לב, ב) – כי שם המדובר ש"עומו ומשקה" (וכיו"ב) – כהנהגת משרת, משא"כ נתינת פרס ומתנה. – ולהעיר מבי"ר (פצ"ב, ה) נתן לו יוסף.

(24) ראה תניא אגה"ק סכ"ו "ונעשה היתר [גמור]". וידועה השקו"ט אם רק נדחו או הותרו (ראה לקו"ש ח"א ע' 347 ואילך, ושי"ט). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקצ"ו ס"ה: שהיתר הוא אוכל ומצוה הוא עושה.

(20) וכבר הקשו עליו (ב"ח יו"ד ר"ס קיב. ועוד) שסותר א"ע. ואכ"מ. ועוד (ראה אנציקלופדי' שם (בתחלת הערך), ושי"ט).

(21) את"ל (דלא כנ"ל הערה 14) שהאתרוג הי' מותר (כי הי' רוב בהאתרוג לגבי הבלוע שבסכין) – נמצא, ששבור מלכא לא הכשילו בדבר איסור. ומ"מ לא נתן למר יהודה עד שנעץ הסכין בקרקע, כי "מר קים לי בגוי" שלא יאכלנו אף שמתורג'. וכדיוק

(ג) מכיון ששבור מלכא לא הי' צריך לעשות כן לכתחילה. ובפרט ש"יא (רשב"א הובא בב"י לטו"ד סצ"ט ד"ה ומ"ש רבינו בזה בשם הרשב"א. ש"ך יו"ד סקט"ו סק"יז) דגם בישולי נכרים לא בטלי ברוב כ"א ב'.

לקראת שבת

כא

לאוכלו מחשש פקו"נ (כנ"ל סעיף ד), ולזה הי' מוכרח ליתן לו לאכול בלי נעיצה מקודם.

משא"כ קודם אכילת מר יהודה הוכרח לנעוץ²⁵, כיון שידע בודאי ("קים לי בגוי") שלא יאכל האתרוג²⁶ (אף שיש בזה חשש פקו"נ, ובפרט את"ל דהוא הוא רב יהודה²⁷ דאמרינן עליו בברכות (כ, א) שהי' מ"קמאי" ד"הו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם" אף היכא דליתא חיוב למסור עצמו למיתה (עץ יוסף לע"י ברכות שם²⁸)), וזהו שנתכוון במה שאמר "קים לי בגוי" גבי מר יהודה ו"לא קים לי בגוי" גבי באטי, דאין הכוונה לענין איסור, דהא ליכא כאן איסור, רק שנתכוון לענין אכילת האתרוג בפועל. דרק קודם אכילת מר יהודה שידע בודאי שלא יאכל האתרוג לא הי' בידו ברירה אלא לנעוץ בקרקע, משא"כ קודם אכילת באטי הי' אסור עליו לעשות כן משום כבודו, כיון שלא ידע בודאי שלא יאכל האתרוג ("לא קים לי בגוי")²⁹.

28) וראה כס"מ להל' יסודי התורה פ"ה ה"ד.
29) עפ"ז יש לתרץ ג"כ זה ששבור מלכא הקדים לתת האתרוג לבאטי קודם מר יהודה – דלכאורה, הו"ל לכבד מר יהודה קודם (ועי"ז לא הי' מכשיל גם באטי, ובאופן זה נעיצת הסכין בקרקע אינה בשביל באטי ואין זה היפך כבודו של מלך) – כי רצה שילמדו מהנהגתו דין, שבשביל באטי אסור לו לוותר על כבודו.

25) ואין בזה היפך כבודו של מלך, מכיון שעשה זה שלא יכשל באיסור, ע"ד הא דסוטה שם (וראה תוס' שם) "מצוה שאני".
26) כדיוק לשון רש"י "פרוש כל כך" (כנ"ל הערה 21).
27) בסיפור (שם) דשבור מלכא הלשון "מר יהודה", אבל ראה רש"י (הובא בתוס') ע"ז שם "רב יהודה". ובקדושין ע, ב: מכריז רב יהודא כו' באטי בר טובי כו'.

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

בית הכנסת ובית המדרש

"הכנסת והמדרש, אל תביטו אל מראיהם, אשר בידי בני אדם נבנו, ועמל אנשים הנהו, הן המה המקדש הגדול והקדוש אשר בחר ה' ואיוה למושב לו בקרב עם אלקי אברהם"

לב ישראל

הכנסת והמדרש הם חיי הלאום הקדוש, בהם כל כבודם, בהם תקותם, ובהם ישועתו וברוח ובחומר, שם בכנסת ימצא העברי, משאת נפשו, שמוע דבר ה' אל עבדיו ונביאיו, את אשר עבר על העם הקדוש בכל משך ימי גלותו, הנעשה בקרב ישראל בימי ר' חייא, ר' עקיבא ור' שמעון בן יוחאי, טהרת לב ישראל סבא דביקותו באלקיו בתורתו והדרתו, כולם כאחד האבות והבנים, האמהות והבנות לבם ודעתם מסורה לא-ל חי, ובית המדרש בו ימצא התלמיד, חכמה עמוקה, דעת ברורה אמרי א-ל חקוקים בלכות נביאים ונובעים כנהרי שמן, מלאים טוב ומפיקים זוהר, משלי חכמים וחידותם, ארחות חיים, בתבונה אלקית ידיעת החוקים בכל המדעים, במרחבי ההשגה.

הכנסת והמדרש, אל תביטו אל מראיהם, אשר בידי בני אדם נבנו, ועמל אנשים הנהו, הן המה המקדש הגדול והקדוש אשר בחר ה' ואיוה למושב לו בקרב עם אלקי אברהם. ומקדש זה מכוון נגד מקדש שלמטה הוא לב האדם, כמא' הא-ל ית' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם,

לקראת שבת

כג

בתוכו לא נא' אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל.

לב ישראל הוא המקדש, כי קדוש הנהו לאלקינו ולזאת לא נפלא הדבר, אשר כל איש ואיש מזרע ישראל לבו פתוחה להתעורר אל החזקת התורה והמצוה. עמנו, עם אלקי, בכל משך גלותו ונידודו, וילך מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר, תורתו הדרת יעקב אתו עמו, עמא ברירא ויחידאה, ובכל מקום שהוא כבוד הוי' עליו יזרח ובתורתו אלקים תהדר.

נחלה בלי מיצרים

ככוכבי שמים מאירים, יאירו בני וילדי ישראל, יחיו, בישבם כסאות לשלחן ה' בכנסת ובמדרש, שמוע שיחת שמאי והלל, רב ושמואל, אביי ורבא, בשיעורי עין יעקב, מהלכי רוחם באבירת דעת נשגבה, ודברי התורים בלולים במדעים נפלאים בהלכה חוק ומשפט, ולב ישראל עמנו יתעלץ כי א-ל רם ונשא, ית' ויתעלה הוא אלקינו, ותורתו רק לנו נתונה.

נחלה בלי מצרים הנחילונו אבות העולם ומראיהם ומעשיהם בכתלי בית המדרש והכנסת חקוקים, ובבוא איש וילד ישראל בבית האלקים, יקרא את הכתוב והחקוק לעד, ולבו ירחב משמוע צור מחצבתינו וגאון עוזינו.

שם ראשי אבות, גאוני המדעים, מאשרי הדורות, בחכמה, מדות טובות, וכל סגולה ואושר נפשי יאספון, כולם כאחד מתנת האלקי', נערצו כל דור ודור נקבצו. שם ישכח האיש את רישו ועמלו, שם יחליף כח ועצמה עמוד נגד כל גל וגל משטף מים הזידונים, ושם ישועתו ורווחתו, וטרף נפשו בתקוה חזקה כי ה' מעוזו.

גדולה מלאכה

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה', אשר אלקים קרובים אליו, להראות חסדו גלוי לעין כל, בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, אלה מעבר זה שודדים רוצחים גוית יעקב, ואלה מעבר השני אוכלים בכל פה הדרתו תורתו וגאונו, להאביד חלילה מארץ זכרו, אבל ישראל עם לביא את אדרת האמונה ותקוה לא יעזוב, וברכת אלקים ממעל תשגבהו, כי יבוא יום ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

אמנם כן אמר ר' טרפון, גדולה מלאכה שאף הקב"ה לא השרה שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה שנא' ועשו לי מקדש (ופרש"י לשמי בית קדושה) המקדש הזה בא ע"י מלאכה, מלאכת עבודה ויגיעה גדולה, ויד חרוצים תעשה בחכ' ומועצות (ע' בעקידה שער כ"ו) להעיר לבן של ישראל, ולהעיר עיני ילדי ישראל, להבינם ולהסבירם את יקר תפארת אלקי ישראל, תורתו, והדר גאון יעקב בכל דור ודור.

מלאכה זו עמוסה מאת האלקים על כל אחד ואחד מישראל בביתו ובמקום שידו מגעת, ונסוכה מאת הקדש על אצילי עם קדש, שומרי משמרת הקדש, כבוד הרבנים, השו"בים, המורים, ופרנסי הקהלות יחול, הם רועי דור ישראל, איש בעירו ומקום מגורו, והם העומדים

בין האלקים ובין עם קדש לנחותם בדרך אשר סללו אבותינו ואבות אבותינו, בדמם וחלבם בכל דור.

וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר יברך האלקים את כל מעשה איש ואיש אשר יתן ידו להחזק בית ה', כי כל פועל ידיו יבורך, ובכל אשר יפנה יצליח ויעלה מעלה מעלה.

ידידנו אנ"ש שי' החלש יאמר גבור אני כתי' להיות כי הגבורה לאלקים היא, ובחסדו ית' שתלה בלב כל ירא אלקים בכחות הגלויים, וכחות הנעלמים, וההבדל שבין החלש והגיבור הוא רק בכחות הגלויים, אבל בכחות הנעלים גם החלש גבור הנהו, ובדבר אשר אליו יכסוף בכל לבו ונפשו ומאודו יתגלו כחות נעלמים ועצמיים, ואם כה נלך לעבוד את ה' שכם אחד להרים קרן התורה איש איש במקומו ומקום מגורו, יהי ה' אלקינו עמנו, ויראינו נפלאות, כי ברית כרת האלקים את אבותינו, אשר אנחנו נעבדהו ית' כפי כוחנו כחודה של מחט, והוא ית' יפתח פתחו של אולם, וארובות השמים יפתחו, ושוכן מרומים ישלח מלאכי החיים והשלו' הברכה וההצלחה בגשמיות ורוחניות.

